

Tétel 03.

KÖLCSEY FERENC HAZAFIAS LÍRÁJA

TANTÁRGY	SZINT	TÍPUS
Irodalom	Középszint	Tétel

TÉMAKÖR	Portrék
TANANYAG CÍME	Kölcsey Ferenc hazafias lírája

A tétel vázlatja:

- I. Az „ezerarcú” Kölcsey
- II. Kölcsey jelleme és élete
- III. Kölcsey lírájának korszakolása
- IV. Kölcsey hazafias lírája

I. Az „ezerarcú” Kölcsey

Bár Kölcseyt alapvetően a magyar himnusz költőjeként tartjuk számon, **nem egyműves** szerző.

Életműve

- Kiemelkedőt alkot a magyar **értekező prózában**,
- a magyar **kritikaírás** egyik legnagyobb alakja,
- a reformkor vezető **lírikus** költője,
- retorikai és gondolati szempontból is jelentősek **országgyűlési szónoklatai**.

Továbbá:

- **politikus**, országgyűlési követ,
- **pedagógus**, nemzetnevelő,
- példamutatóan egyenes **ember**.

És most lássuk mindezt az alkotások tükrében!

Életműve

- Kiemelkedőt alkot a magyar **értekező prózában**:
 - **1823. Nemzeti hagyományok**:
 - a nemzetkor-elmélet (a nemzetnek is van életideje)
 - nemzeti hagyomány és „nemzeti poesis” (költészet) szoros kapcsolata
 - nemzeti költészet két fejlődéstípusa: 1) görög típusú (népköltészetből alakul ki) és 2) római típusú (idegen minta révén születik meg)
 - népköltészetből megújuló nemzeti irodalom gondolata
- A magyar **kritikaírás** egyik legnagyobb alakja:
Kazinczy „**fentebb stíl**”-ről vallott nézetei alapján alkot kritikát.

A „**fentebb stíl**” klasszicista művészeti eszmény: emelkedettséget, finomságot, választékosságot, a formai szabályok szigorú betartását követeli meg.

Tétel 03.

KÖLCSEY FERENC HAZAFIAS LÍRÁJA

- **1815. Csokonai-recenzió**
 - „pórias” költészet => Csokonai népiessége
- **1817. Berzsenyi-recenzió**
 - „dagályos” => Berzsenyi romantikus vonásai
- A reformkor vezető **lírikus** költője:
 - **1814. Elfojtódás**
 - szentimentális alkotás
 - **1822. Csolnokon**
 - nemesi népiesség jegyében írt mű (egy nemes imitálja a népdalok stílusát, motívumvilágát)
 - **1823. Vanitatum vanitas**
 - önmegszólító vers
 - **1823. Hymnus**
 - hazafias óda, himnusz
 - **1830. Zrínyi dala**
 - szereplírai alkotás
 - **1831. Huszt**
 - epigramma
 - **1833. Emléklapra**
 - epigramma
 - **1838. Zrínyi második éneke**
 - szereplírai alkotás
- Retorikai és gondolati szempontból is jelentősek **országgyűlési szónoklatai**:
 - **Országgyűlési beszédek**
- **Politikus**, országgyűlési követ:
 - **1832. Szatmár megye országgyűlési követe**
 - **Országgyűlési Napló**
 - **1835. Búcsú az országos rendektől**
- **Pedagógus**, nemzetnevelő:
 - **1837. Parainesis Kölcsey Kálmánhoz**
- Példamutatóan egyenes **ember**:
 - **1835. lemond követi megbízatásáról** (nem értett egyet követi utasításával).

II. Kölcsey jelleme és élete

Szigorú elveket követő, komoly, művelt és következetes ember volt, és igen zárkózott alkat.

Kölcsey emberi, írói és költői karakterét számos tényező alakította, **formálta**.

Jellemét **formáló** tényezők:

- Gyermekkorában egy kályhából kipattanó szikra a fél szemére megvakítja.
- 6 éves, mikor édesapját, 11 éves, mikor édesanyját is elveszíti.
- A római republikánus elvek követője. (A köztársasági Róma erkölcsi elveit követi, mint: feddhetetlenség, megvesztegethetetlenség, egyenesség, közéleti és magánéleti tisztaság, szó és tett egysége.)
- Kazinczyt mesterének, a klasszicista „fentebb stíl” elveit követendő esztétikai normának tekintette.
- Hatalmas klasszikus műveltséggel rendelkezett (számos nyelven beszélt, fordított).
- **Életét** javarészt vidéki birtokain töltötte.

Életének néhány állomása:

- **Szódemeter**
1790-ben itt született középbirtokos nemesi családban.
- **Debrecen**
A Református Kollégiumban tanult.
- **Pest**
Jogi tanulmányok végez, de végül nem teszi le a vizsgát.
- **Álmosd**
Itt voltak a családi birtokai, melyeket felnőttként átvett.
- **Pécel**
1814-ben fél évet tölt barátja, Szemere Pál birtokán.
Ekkor írják meg a **Felelet a Mondolatra** című, Kazinczyt védő iratot.

A **Mondolatot** a nyelvújítási harcok idején az ortológusok (a nyelvújítás ellenzői) írták Kazinczy ellen.

- **Szatmárcseke**

1815-től ezen a birtokán él haláláig.

- **Pest, Buda**

1832–35. Szatmár megye főjegyzője és országgyűlési követe lett.

- **Szatmárcseke**

1836-ben elvállalta Wesselényi Miklós jogi védelmét, közben alkot és neveli unokaöccsét, Kölcsey Kálmánt. 1838-ban itt hal meg. Síremléke a Csekén, a csónakos kopjafás temetőben áll.

III. Kölcsey lírájának korszakolása

Lírájában a hazafias tematika a második és harmadik **költői korszakában** vált hangsúlyossá.

Korszakolás

- **1810-es évek**

- Szentimentális versei születnek (pl. Elfojtódás).
- Még Kazinczy Ferenc „fentebb stíl” eszményét követi költészetében.
- A 10-es évek végére szakít Kazinczy hatásával, a klasszicizmus elveit felváltja nála a romantika (illetve rövid ideig a népiesség, pl. *Csolnakon*)

- **1820-as évek**

- Képi- (tablószerű képek, mozgalmasság, szenvedélyesség, érzelmek hullámozása) és gondolatvilágában (sorstudat, nemzetfelfogás) egyaránt érett romantikus versei születnek ekkor (pl. *Vanitatum vanitas; Himnusz*).

- **1830-as évek**

- Pessimista, borongós hang jellemzi a korszak verseit (pl. *Huszt; Zrínyi dala, Zrínyi második éneke*). Ez alól csak az periódus kivétel, amikor képviselő volt. (1832–35.)

IV. Kölcsey hazafias lírája

Kölcsey *Búcsú az országos rendektől* című művének szavai a reformkor szállóigéjévé, mottójává váltak: „Jelszavaink valának: **haza** és **haladás**”.

Haza

- A cselekvő hazaszeretet érvényre juttatása:
 - A hazaszeretet emberi kötelesség.
 - Aki tevékenyen szereti hazáját, beteljesíti földi küldetését.
 - Bárminemű áldozatra késznek kell lenni a hazáért.
 - Kitartóan kell munkálkodni a haza felemelésén.
 - Fel kell karolni a magyar nyelv ügyét.

Haladás

- A feudális keretek fokozatos felszámolásához vezető út lépései:
 - a jobbágyszabadítás („örökös megváltás” ügye),
 - az úriszék eltörlése,
 - a vallási tolerancia,
 - a szólásszabadság kiterjesztése.

Kölcsey tetteivel és szavai révén egyaránt a haladás és a haza ügyét szolgálta. Gondolatait, véleményét hűen tükrözik hazafias versei. Kölcsey hitte, hogy a szavaknak ereje van, a felérhetnek a tettel.

ÖSSZEHASONLÍTÓ VERSELEMZÉS

(AZ EGYES MŰVEK ELEMZÉSE ÖNÁLLÓAN IS FELHASZNÁLHATÓ.)

KÖLCSEY FERENC: HYMNUS

VÖRÖSMARTY MIHÁLY: SZÓZAT

KELETKEZÉSE

1823. január 22.**1836.**

Válságos időszak: I. Ferenc abszolutizmusának kora, távlattalanság, reménytelenség jellemzi

Válságos időszak: a Habsburg-udvar feloszlátja az országgyűlést, ellenzéki vezetőket tartóztatnak le.

MŰFAJA

közösségi óda / hazafias óda / himnusz

közösségi óda / hazafias óda

CÍME

Műfajmegjelölő cím

Az alcím szerint a költő egy XVI. századi énekmondó szerepébe bújik. Feltehetően a cenzúra miatt volt erre szükség, de az azonos történelmi sorsot is tükrözi.

Szó szerinti jelentése: kiáltvány, intelem.

SZERKEZETE

Keretes szerkezet (módosított kerettel)

A keret 1. része: fohászkodás Istenhez és áldáskérés a magyar népre (= > újévi áldáskérés: bőségért és védelemért).

A keret 2. része: szájalomkérés, könyörgés (a hangsúlyos, sorkezdő helyen ezúttal nem az "Isten" szó, hanem a "szánd" szó áll). Bár így tragikusabb színezetet nyer a zárás, ott van benne a remény: **ennyi balsors után talán kiérdemelte a magyarság a jobb jövőt.**

A keret 1. része: a vers erőteljes indítása a hazához való „rendületlen” hűségre szólít fel. Nem Istenhez, hanem a magyarokhoz szól. A hangsúlyos helyen a „haza” szó áll.

A keret 2. része: ezúttal a felszólító módú ige kerül a hangsúlyos helyre, ezzel is fokozva és nyomatékosítva a hazához való kötődést. A keret 2. és utolsó versszaka azonos.

2–3. versszak: DICSŐ MÚLT A magyarság hőskoráról szól (honfoglalás, termékeny vidék, Mátyás kora).	3–5. versszak: DICSŐ MÚLT A magyarság hőskoráról szól (Árpád, Hunyadi, kuruc szabadságharc). A gyakori mutató névmások a jelenhez kötik a múltat.
4–6. versszak: TRAGIKUS MÚLT A hangulati váltás a „Hajh, de bűneink miatt...” sorral indul. Isten büntetése: a tatárjárás, a törökdúlás és a belviszály. (Ez utóbbi lehet akár a büntetés oka is egyben.) A reformáció korának gondolatvilágát követi továbbra is a vers: minden tragédiánk Isten büntetéséből fakad.	Nincs benne tragikus múlt.
7. versszak: SIVÁR JELEN A teljes kilátástalanság képével zárul: nincs hazafi, aki a hazáért áldozna.	6–7. versszak: OPTIMISTA JELEN Mégfogyatkozott számú, de meg nem tört nemzet képe rajzolódik itt ki. A magyarság az emberiség nagy családjának része. Ez adhat erőt a további harchoz.
Nincs benne jövőkép.	8–12. versszak: JÖVŐ LEHETŐSÉGEI Érvek sorakoznak amellett, hogy a múlt és jelen erőfeszítései meg kell, hozzák eredményüket. A jobb jövő mellett szóló érvelését ismétléssel is nyomatékosítja. Bár a másik lehetőség a nemzethalál , azonban a keret miatt mégsem válik pesszimistává a vers.
STÍLUSA	
A vers mozgalmas, romantikus tablókkal: fokozás, túlzás, monumentalitás, hanghatások, ellentétek jellemzik képeit. Műfajának megfelelően, emelkedett stílusban szólal meg a vers.	Mozgalmas és érzékletes romantikus képekkel találkozunk a versben. Patetikus ismétlések, ellentétek alkotják a vázát.

GONDOLATVILÁGA

Alapgondolat: a magyarság a több évszázados szenvedésével talán kiérdemelte már a jobb jövőt: bőségesen megszenvedett bűneiért.

(A romantika szabadságeszménye is megjelenik a versben. A Rákóczi-szabadságharcot követően a fejedelem neve vált a szabadság, a magyar nemzet függetlenségi törekvéseinek szimbólumává: így tabuvá is vált osztrák körökben. A betiltott Rákóczi-nóta pedig a magyar nép titkos himnusza lett.
Kölcsey rejtett utalásai a Hymnusban:
1) A nép-tép rímpárt a Rákóczi-nótából emelte át versébe.
2) A „Vár állott, most kőhalom...” sor pedig végváraink 1711-es lerombolására utalhat.)

VERSELÉSE

Trochaikus lejtésű sorokból áll. Egyszerre olvasható időmértékes és hangsúlyos versként. Rímei keresztrímek. (Rímképlete: ababcdcd)

Négyes, hármas jambikus sorokban született a vers.
Rímtelen és (kereszt)rímes sorpárok válják egymást. (Rímképlete: xaxa)

UTÓÉLETE

Erkel Ferenc zenésítette meg a Hymnust 1844-ben. A Hymnus születésnapja „A magyar kultúra napja” is egyben.

1843-ben Egressy Béni zenésítette meg a Szózatot.

ÖSSZEHASONLÍTÓ VERSELEMZÉS

(AZ EGYES MŰVEK ELEMZÉSE ÖNÁLLÓAN IS FELHASZNÁLHATÓ.)

KÖLCSEY: ZRÍNYI DALA

KÖLCSEY: ZRÍNYI MÁSODIK ÉNEKE

KELETKEZÉSE

1830.

1838.

Pesszimista vers, a passzív, tehetetlen magyar politikai élet keseríti el a költőt.

Még pesszimistább hangon szólal meg a vers. Az országgyűlésben töltött évek után kiábrándult: reménytelennek látja a helyzetet. Nem történt érdemi változás, az országgyűlés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

MŰFAJA

Szereplírai alkotások

A lírai én szerepbe lép, esetünkben Zrínyi szerepébe, bár a két alkotás olvasható a költő belső vitájaként is, így a lírai ént tükrözi tulajdonképpen minden szerep.

Hazafias / politikai témájú ódák

Bár mindkét vers címe megjelöli a dal/ének műfaját, a két vers inkább ódának tekinthető.

FORMÁJA

Lírai dialógus

Zrínyi és vándor párbeszéde

Zrínyi és a Sors párbeszéde

SZERKEZETE

Hat versszakból áll a vers.

Három **kérdés** és a rájuk adott három **válasz** szervezi dialógussá a verset.

Első kérdés: *Hol van a hon?*

A dicső múlttal rendelkező haza után érdeklődik a messziről érkező vándor.

Első válasz: Időszembesítéssel hasonlítja össze a múlt és a jelen magyarsága. A dicső múlttal szemben áll a sivár jelen képe: a hazaszeretet már nem erénye a jelennek.

Második kérdés: *Hol van a bérc?*

A bérc az erkölcsi magaslatot, a morális tartást, értékeket jelképezi. (Szondi hősi alakját is megidézi.)

Második válasz: A régi dicsőség elveszett, a jelen kor a „völgyben ül” már.

Harmadik kérdés: *Hol van a nép?*

A dicsőséget hozó, hazafiúi érzést hordozó nép után érdeklődik, aki képes volt áldozni a hazáért, s az elődeinek nyomdokán haladt.

Harmadik válasz: A versben szereplő Zrínyi lesújtó véleményt formál a jelen magyarságáról. Egyenesen „más faj”-nak nevezi, ezzel is hangsúlyozva az egykori magyarságtól való elszakadását. A történelmi folytonosság megszakadására utal ezzel.

Kölcsey verseiben a magyarság a politikai értelemben is aktív nemességre vonatkozik.

Négy versszakból áll a vers.

Ezúttal nem kérdések és válaszok, hanem **érvelés és cáfolat**

Első és harmadik versszakban: Zrínyi védi a hazát, megmaradása mellett **érvel**.

Második és negyedik versszak: a Sors kíméletlen **kritikát ad** a magyarság jelenlegi helyzetéről és kilátásairól.

Zrínyi érvei (1):

- Külső ellenség, folyamatosan megújuló harcok fenyegetik a magyarságot, s a küzdelem lassan végleg felőrli erejét.
- Figyelemre, megértésre és támogatásra számít a Sorstól.

A Sors cáfolata (1):

- A haza egykor már áldást nyert a Sorstól.
- Áldott lett mint édesanya: sok gyermekkel ajándékozta meg őt.
- A gyermekei azonban képtelenek arra, hogy megvédjék.
- Nem várhat másokra, hogy segítsenek rajta, hiszen minden adott ahhoz, hogy megvédelmezhesse magát.

Zrínyi érvei (2):

- Szánalmat kér a hazának, akit saját gyermekei támadnak.
- Pusztulás kér az áruló (saját hazájukra támadók) „fajra”.
- Azonban a haza megtartását, támogatását kéri, mert reméli, hogy születhetnek majd jobb fiai.

A Sors cáfolata (2):

- A magyarság már eljátszotta történelmi esélyét.
- Nem kap több esélyt.

VÉGKICSENGÉS

Pesszimista zárás: a magyar nemes nem méltó őseihez. Passzív, nemtörődöm és gyáva – nem tesz a hazáért.

Nagyon pesszimista a vers zárása: nemzethalált jövődől. Az életképtelen és tehetetlen magyarság eltűnik, a helyére pedig egy másik nép, egy másik nemzet kerül. Akik jobban megérdemlik ezt a földet.

MOTÍVUMOK

- fent–lent (erkölcsi magaslat és mélypont)

- a haza mint édesanya (allegória)
- külső ellenség mint vadállat (metafora/allegória)
- belső ellenség mint féreg (metafora/allegória)

M

HUSZT (1831)

- Műfaja: epigrama.
- A klasszicista elvekhez híven az ókori epigrammák formáját követi: disztichonban írta.
- Felépítése is követi a klasszikus epigrammát. Két részből áll: egy előtagból és egy utótagból. Az előtag feladata az előkészítés, a téma felvezetése, míg az utótagé a „lecsapás”: az előkészített csattanó vagy gnóma (bölcesség) megfogalmazása.
- Az előtagban rémromantikus képi elemek vannak (pl. rom, éjszaka, fellegek, hold, kísérteties csönd, „lebegő rémalak”).
- Az utótag egy gnóma, ami egyike Kölcsey szállóigévé vált sorainak: „*Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül*”. A mondat a cselekvő hazaszeretetre buzdít.